
ETIKA DIGITÁLNYCH INFORMÁCIÍ VO SVETLE SOCIÁLNYCH HODNÔT INFORMÁCIÍ

Digitálne prostredie prináša pre informačnú vedu množstvo výziev. Dnes je čoraz aktuálnejšie pochopiť etické výzvy a problémy, ktoré sú skryté vo využívaní a tvorbe informácií v digitálnom prostredí. Informačná etika je primárne založená na systéme hodnôt, ktoré priradujeme informáciám v informačnom správaní jednotlivca alebo komunity. Informačná etika skúma aj hodnoty informácií pri tvorbe informačných produktov, využívaní informačných zdrojov a pri ovplyvňovaní informačného prostredia. V tomto príspevku preto predstavíme niekoľko modelov informačnej etiky a zdôrazníme sociálne kontexty a sociálne hodnoty informácií a služieb. Cieľom je nanovo interpretovať etické problémy digitálnych informácií v kontexte analýz digitálnej informačnej revolúcie. Ako príklady uvedieme niektoré novšie empirické výskumy informačnej etiky so zameraním na etiku umelej inteligencie, depersonalizáciu človeka v digitálnom prostredí či informačné súkromie. Analyzujeme metodologické výzvy informačnej etiky a navrhujeme celistvý, metodologický integračný prístup k výskumu informačnej etiky v informačnej vede. Prezentujeme systematizáciu kontextov informačnej etiky v informačnom procese. Analyzujeme sociálnu hodnotu informácií v informačnej vede. Z vlastného výskumu predstavujeme pojmovú mapu informačná etika ako reprezentáciu diskurzu vedcov a vymedzujeme konceptuálny rámec digitálnej informačnej etiky. Aplikácie obsahujú prepojenie sociálnych hodnôt informácií s etickým dizajnom digitálnych knižníc, systémov a služieb.

VÝCHODISKOVÉ MODELY INFORMAČNEJ ETIKY V INFORMAČNEJ VEDE

Základné koncepcie informačnej etiky v informačnej vede predstavili Rafael Capurro a Luciano Floridi vo viacerých prácach. V presahoch do oblasti informačných systémov je tiež známy model akcentujúci aspekty súkromia, prístupu, vlastníctva a presnosti informácií (Mason, 1986). R. Capurro (2006) vymedzil informačnú etiku ako súčasť teórie správ (angeletiky) a teórie informácie. Informačnú etiku považuje najmä za aplikovanú etiku ale aj deskriptívnu a normatívnu teóriu a etiku informačných profesionálov. Rozlišuje pritom morálku ako zvyky a tradície (zviazané s informačným správaním človeka), etiku ako kritickú reflexiu o morálke a právo (zákon) ako morálne normy oficiálne a formálne schválené štátnou mocou alebo medzinárodnými organizáciami.

V širšom zábere R. Capurro (2005) informačnú etiku rozdeľuje na niekoľko typov, najmä internetovú etiku (kyberetiku, informačnú etiku v užšom zmysle), etiku IKT, bioinformačnú etiku (v biomedicínskych vedách), v masových médiách (mediálna digitálna etika), v knižničnej a informačnej vede (knižničná etika) a v oblasti obchodu (obchodná informačná etika). Informačná etika skúma a hodnotí morálne hodnoty v oblasti informácií, ale aj mocenské štruktúry v informačnom prostredí, informačné mýty, skryté protirečenia v informačných teóriách a praktikách a vývoj etických konfliktov v oblasti informácií (Capurro 2005). Etika pre informačných profesionálov pomenúva a formuluje etické dilemy pri využívaní informácií, najmä v digitál-

nom prostredí. Vo vzdelávaní formuluje ciele súvisiace so schopnosťami rozpoznať etické dilemy v oblasti práce s informáciami a formovať zmysel pre zodpovednosť pri individuálnych a kolektívnych informačných interakciách. V neposlednom rade zdôrazňuje aj interkultúrne základy informačnej etiky z hľadiska rôznosti informačných kultúr a hodnôt a aplikáciu etiky do každodennej informačnej praktickej činnosti. Z hľadiska interkultúrnej informačnej etiky treba rozlišovať západnú tradíciu a východnú tradíciu, pričom západná tradícia je postavená na princípe slobody slova, tlače a v digitálnom prostredí slobody prístupu k informáciám a slobody komunikácie (vyjadrovania názorov). Capurro (2005) v systematizácii aspektov informačnej etiky zdôrazňuje aplikáciu ľudských práv a zodpovednosti z hľadiska využívania informácií (najmä otázky súkromia a ochrany morálnych práv v oblasti vedec-kých a iných informácií), etiku tvorby informácií (obsahujúcu najmä otázky intelektuálneho vlastníctva a copyrightu), etické aspekty tvorby fondov, súborov a ich organizácie (najmä otázky cenzúry, pričom ani klasifikačné systémy, tezaury a iné informačné systémy nie sú eticky neutrálne), etické aspekty prístupu k informáciám a ich rozširovaniu (sloboda komunikácie, digitálne rozdelenie, informačná a digitálna gramotnosť, falošné informácie). Nové etické konflikty vznikajú práve v digitálnom prostredí, napríklad hľadanie etickej rovnováhy medzi ochranou osobných dát a právom na informačné súkromie, ale aj využívanie filtrovacích algoritmov v rôznych citlivých prípadoch. Príkladmi sú nábor nových pracovníkov do firiem, ky-

bernetické šikanovanie a iné antisociálne správanie človeka, neetická digitálna reklama a marketing. Tieto problémy sa riešia na úrovniach etických kódexov (profesie, inštitúcie, spoločnosti), na úrovniach právnych regulácií, vzdelávania a informačnej gramotnosti a na úrovni technologických riešení.

Celistvosť človeka v digitálnom informačnom prostredí predstavuje výzvu na aplikáciu digitálnej ontológie a fenomenológie s veľkými otázkami výskumu digitálnej identity, súkromia, dôvery a slobody (Capurro et al., 2013). Výzvou sú napríklad novšie vzorce zdieľania informácií v sociálnych sieťach alebo rekonštrukcia osobnosti človeka v digitálnom prostredí. V etických základoch online komunikácie Capurro zdôrazňuje nielen aspekty online identity, ale najmä online jazyka či napríklad dôvery elektronickej komunikácie v oblasti zdravotníckych informácií (Capurro a Pingel, 2002). V online komunikácii sa skrýva mnoho implicitných znalostí, ktoré môžu viesť k porozumeniu ako najvyššej forme informácií. Capurro tiež upozorňuje na interkultúrne rozdiely v tradíciách medzi americkou informačnou etikou (prevažne utilitaristická) a európskou tradíciou informačnej etiky (prevažne deontologická, kantovská, založená na emóciách) (Capurro a Pingel, 2002).

Luciano Floridi (2013) pristupuje k informačnej etike ako k existencii človeka v infosfére (informačnom prostredí), ktorá je podmienená digitálnym prostredím a všetky objekty v tomto informačnom prostredí majú informačnú hodnotu. Infosféru obývajú informačné organizmy (inforgs), obsahujúce nielen ľudí, ale aj digitálne objekty (informačné systémy ai.) a často sa v informačných interakciách tieto objekty a ľudia prepájajú. Aj keď Floridi zdôrazňuje ontologický aspekt informačnej etiky a jeho prístup prepája filozofiu a digitálne informačné prostredie inovatívnym spôsobom, v určitom aspekte je jeho model redukcionistický (človek ako morálny agent a súbor dát v digitálnom prostredí) (Capurro, 2006). Najznámejším modelom L. Floridiho je model RPT (informácia ako zdroj, informácia ako produkt, informácia ako cieľ) (Floridi, 2013, 2010). V tomto modeli Floridi zdôrazňuje procesálny aspekt informačného procesu v spoločnosti a buduje na ňom svoj jednotný model informačnej etiky. Zdôrazňuje nielen informačnú revolúciu, ale aj evolúciu informačnej etiky, od informačnej etiky ako etiky informačných zdrojov, cez etiku informačných produktov a etiku informačného prostredia až po makroetiku (Floridi, 2013). Podľa nás integračný prístup k informačnej etike prepája informačné správanie človeka na mikroúrovni (človek využíva digitálne informácie, človek tvorí digitálne informačné produkty, človek

svojimi informáciami ovplyvňuje informačné prostredie, zámerne alebo aj intuitívne, pozitívne a negatívne) a informačný proces na makroúrovni (informačné interakcie komunit, informačné inštitúcie, organizácie, informačná politika ai.). Úrovne mikroetiky a makroetiky rozlišujú aj Floridi aj Capurro, obidvaja zdôrazňujú ontologické princípy informačnej etiky. Odlišujú sa, okrem iného, v interpretácii prepojenia človeka a informačného prostredia, u Floridiho je dôraz na integráciu človeka a infosféry, u Capurra je tento vzťah zložitejší, je súčasťou komunikácie, v ktorej sa vytvárajú významy a dôležité sú spoločné interpretácie informácií s využitím hermeneutiky a výskumu diskurzu. Floridi (2013) postupoval vo svojom vývoji teórie informačnej etiky od počítačovej etiky. Na makroúrovni formuluje vlastnosti infosféry, napríklad dôvernosť, presnosť, bezpečnosť, dostupnosť, použiteľnosť, zdieľateľnosť informácií a odkrýva aj negatívne (neetické) dôsledky vlastností infosféry. Na normatívnej úrovni zdôrazňuje určité zákony infosféry, najmä znižovanie entropie (informácie) a zabezpečenie „prekvitania“ informácie v infosfére na úrovniach kvantity, kvality a rozmanitosti informácií. Medzi negatívne vlastnosti informácií v digitálnej infosfére zaraďuje redundanciu, neorganizovanosť, nepresnosť, nedostupnosť, nespoľahlivosť, nepravdivosť, zastaralosť, nekonzistentnosť, nedôveryhodnosť ai. (Floridi, 2013). Podrobne rozpracúva informačnú etiku na úrovni makroteórie, berie do úvahy východiskové filozofické teórie etiky. Ide o teóriu informačnej etiky ako teóriu cnosti; teóriu informačnej etiky založenej na mravnom zákone (deontologizmus); teóriu informačnej etiky založenú na dôsledkoch morálnych rozhodnutí a užitočnosti (konzekvencializmus, utilitarizmus). Utilitárnosť informačných aktivít a účelovo-pragmatický prístup informačných technológií je priamo spojený so sociálnou praxou. Floridi zdôrazňuje aj konštruktivistický prístup k informačnej etike vrátane starostlivosti o infosféru (2013). Floridi identifikoval medzeru v etickom diskurze a zaplňuje ju onto-centrickým a objektovo-orientovaným pohľadom na informačnú etiku vhodným na lepšie pochopenie a modelovanie zložitých morálnych otázok informačnej kultúry. Pre ďalší výskum považujeme za dôležité východisko jeho dôraz na pochopenie hodnôt digitálnych informácií a hodnôt etických teórií pre tvorbu a využívanie digitálnych informácií. Floridiho prístup je významný aj pre formulovanie základov novej, tzv. štvrtej, digitálnej (informačnej) revolúcie spôsobenej počítačmi a ich vpádom do sociálnych štruktúr (Floridi, 2014). V tejto revolúcii vlastne definuje zásadnejšiu sociálnu zmenu, ktorej etické dôsledky je pomerne ťažké predpovedať. Výrazne to

vidieť vo využívaní informácií v digitálnom prostredí, elektronickej komunikácii, informačnom správaní rôznych komunít. Technológie umožňujú prekračovať hranice času, priestoru a tvoriť novú identitu (onlife) (Floridi, 2014). Floridi (2014) uvádza tri revolúcie, ktoré zmenili aj to, ako človek začal chápať sám seba. Prvá revolúcia bola revolúciou N. Kopernika (heliocentrická kozmológia), druhá revolúcia je spojená s teóriou Ch. Darwina súvisiaca s evolúciou druhov, tretia revolúcia sa spojila s objavom nevedomia v mysli prostredníctvom psychoanalytickej práce S. Freuda. Štvrtá (digitálna, informačná) revolúcia nadväzuje na Alana Turinga a jeho prácu pri vytvorení počítača s následným rozvojom informatiky a informačnej vedy. V tejto súvislosti Floridi zdôrazňuje, že sa stávame informačnými organizmami (inforgs) navzájom prepojenými a vnorenými v informačnom prostredí (infosfére). Pritom tu vymedzuje aj ekologické a etické kontexty, napríklad e-environmentalizmus. Táto koncepcia sa do istej miery prelína s koncepciou informačných ekológií autoriek B. Nardi a V. O'Day (1999), ktoré ich definujú ako miesta, kde sa v informačných interakciách prepájajú ľudia a technológie (nielen webové priestory, ale napríklad aj digitálne knižnice alebo jednotky intenzívnej starostlivosti). V tomto zmysle možno považovať etické kontexty digitálnych informácií za súčasť informačných ekológií ako premenlivých a vyvíjajúcich sa informačných interakcií človeka v digitálnom prostredí (Steinerová, 2018).

O revolúcii v oblasti umelej inteligencie komplexne uvažuje aj T. Davenport (2018). Uvádza množstvo príkladov v oblastiach marketingových analýz veľkých dát, identifikácie kybernetických krádeží, predpovedí počasia, rozpoznávania obrazov a extrakcie významov z textov, rozpoznávania reči, bankových a finančných systémov (úvery) a tiež zdravotníckych informácií a systémov. Poukazuje na revolúciu v sociálnych hodnotách digitálnych systémov.

Model PAPA (súkromie, dostupnosť, ochrana, presnosť) R. Masona (1986) (Zwass, 2010) sa stal v oblasti informačnej etiky populárnym východiskom. Prináša praktický prístup a štruktúru na riešenie etiky vzťahov človeka a informácií v informačnej spoločnosti. Je dôležitý aj pre tvorbu a využívanie informačných systémov, obsahuje komplexné koncepty súkromia, ochrany dát, informačnej bezpečnosti a rôznych aspektov dostupnosti digitálnych informácií. Obsahuje aj filozofickejšie orientovaný koncept presnosti informácií, t. j. pravdivosti a spoľahlivosti digitálnych informácií, ktorá vystupuje do popredia v sociálnych sieťach a informačných systémoch. Keďže ide o zložité koncepty, riešenia nie sú jednoduché a je pomerne náročné skúmať ich

empiricky. Vyžaduje si to multidisciplinárne prístupy. Základné otázky súvisiace s týmito konceptami sa formulujú napríklad takto: ktoré súkromné údaje musí človek o sebe zverejniť, kto je zodpovedný za presnosť a správnosť informácií, kto je vlastník informácií a aký je vhodný spôsob ich výmeny a zdieľania, aké informácie má človek alebo organizácia právo vlastníť, akú úlohu tu majú informačné systémy.

Pri skúmaní etických otázok digitálnych informácií autori dnes uplatňujú aj aplikácie umelej inteligencie a kognitívnych vied (Davenport, 2018, van Otterloo, 2018). V množstve problémov je integračným prvkom hodnota informácií pri rozhodovaní. Autori už skúmajú aj etiku veľkých (vedeckých) dát, ktoré zaplavujú rôzne informačné systémy a nemusia byť vždy správne, pravdivé alebo zmysluplne využívané. Nepresnosť informácií spôsobuje také etické problémy ako dezinformácie, nesprávne informácie alebo neetické formy zneužitia informácií. Problémom je potom aj vlastníctvo a rozlišovanie originality informácií. Aj keď existujú určité inštitúcie na ochranu intelektuálnych práv tvorcov, zložitost' informačných interakcií v digitálnom prostredí spôsobuje, že je veľmi ťažké zabezpečiť integritu a ochranu informácií a dát v každodennom informačnom správaní. Problémom je aj to, že informácia sa najmä v komunikácii, vzdelávaní či vede stáva všeobecným „majetkom“. Tiež treba zdôrazniť, že hlavným spôsobom na prístup k informáciám je informačná (digitálna) gramotnosť, ktorá obsahuje technologické zručnosti, ale aj určité intuície o etických faktoroch informácie, najmä o jej hodnote pri učení, rozhodovaní a riešení problémov.

V tomto zmysle všetky prístupy (modely) informačnej etiky spája dôraz na sociálne hodnoty digitálnych informácií. Tieto hodnoty môžu byť založené na filozofických utilitaristických prístupoch (J.S. Mill, konzekvencie činov a rozhodnutí), na prístupoch založených na povinnosti a zodpovednosti (deontologické, normatívne prístupy v nadväznosti na I. Kanta), prístupoch založených na právach členov spoločnosti a etických kódexoch komunít (v nadväznosti na J. Locka) alebo prístupoch založených na cnostiach ako hodnotách (v nadväznosti na Aristotela). V oblasti formovania služieb sa objavuje aj prístup etiky založenej na starostlivosti, napríklad aj vo vzťahoch rodič/dieťa, učiteľ/žiak, lekár/pacient, ale aj knihovník/používateľ. Integratívny rámec pre oblasť morálnej gramotnosti v tomto zmysle predstavuje aj N. Tuana (2007). Obsahuje etickú senzibilitu, etické uvažovanie, pričom sa v etických rámcoch hodnotia fakty aj hodnoty a tiež morálnu predstavivosť. Hodnoty informácií súvisia s konceptualizáciou hodnôt na

úrovni cieľov sociokultúrnej praxe využívania informácií s dominantným prístupom normativity (Višňovský, 2019).

METODOLOGICKÉ VÝZVY VÝSKUMOV INFORMAČNEJ ETIKY

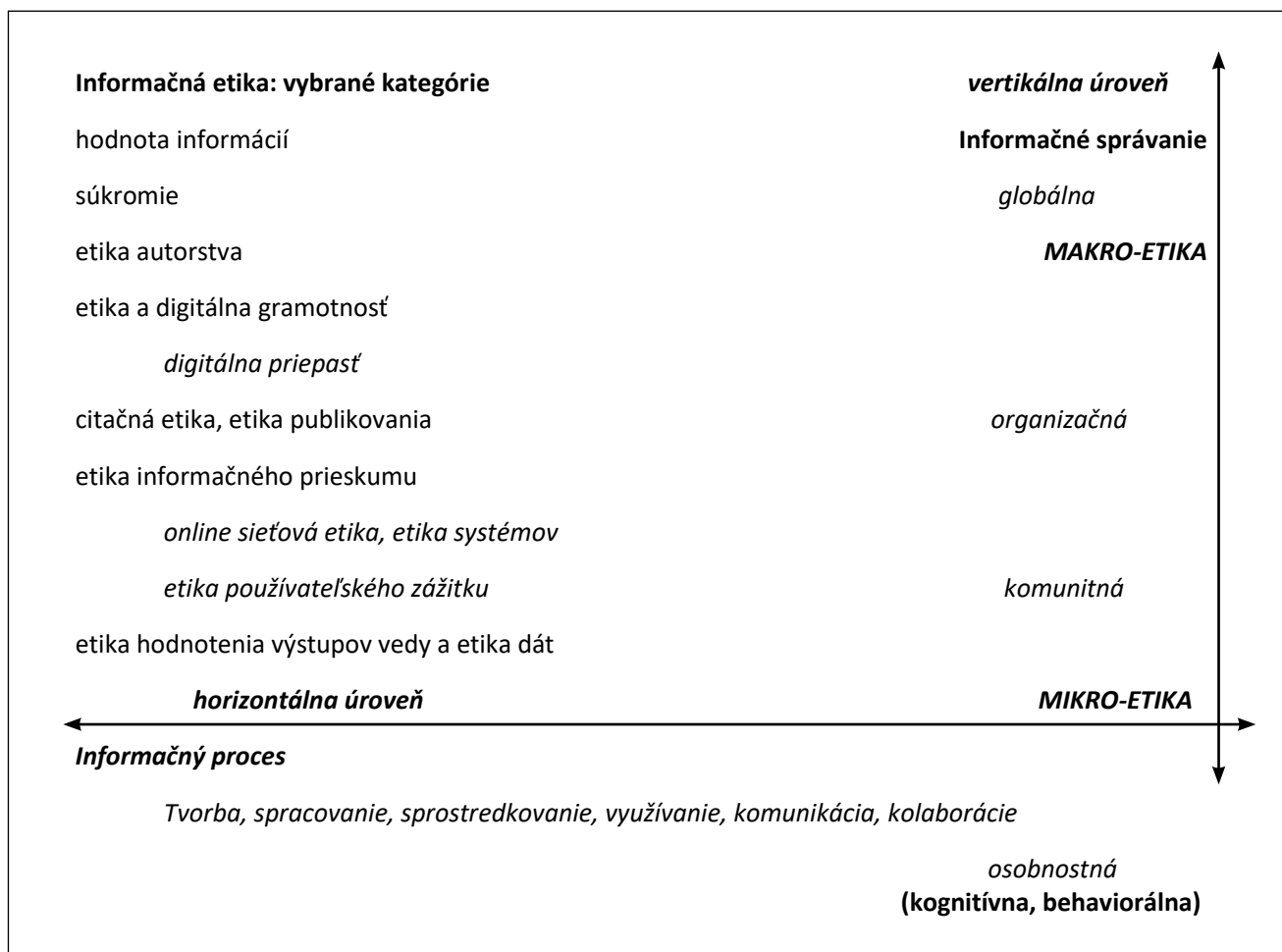
V SR a ČR existuje pomerne málo empirických výskumov informačnej etiky. Keďže ide o zložitý problém, medzera vo výskumných projektoch je pochopiteľná. Na druhej strane existujú súvisiace interdisciplinárne práce zamerané na bioetiku (Plašienková, 2015) a na hodnoty vedy v širšej filozofickej perspektíve (Višňovský, 2019, Szapuová et al. 2019). Na počesť diela R. Capurra bola spracovaná súhrnná publikácia o informačnej kultúre v digitálnom veku s aktuálnymi inšpiratívnymi témami informačnej etiky (Kelly a Bielby, 2016). V posledných rokoch výskumy informačnej etiky v SR a ČR predstavili najmä práce J. Stodolu (2019) a F. Novákovej (2018). Pritom sa často zdôrazňuje, že etické aspekty využívania informácií sú súčasťou informačnej a digitálnej gramotnosti (ACRL 2016, Fázik, 2019). Okrem Capurra a Floridiho sa súkromiu nedávno venovali aj ďalší autori v informačnej vede (Bawden a Robinson, 2019; Šušol, 2019, Fuchs, 2016). Koncept informačného súkromia v nadväznosti na Floridiho podrobne rozpracúvajú Bawden a Robinson (2019, 2020). Z ich analýz vyplýva, že človek je tvorený informáciami a tak vzniká informačné súkromie ako koncept prestupujúci všetky základné vrstvy človeka. Porušenie informačného súkromia je agresivitou voči osobnej identite, ochrana súkromia preto musí byť založená na ochrane ľudskej dôstojnosti, pritom digitálne technológie môžu nielen chrániť, ale aj porušovať súkromie. Dôležité je tiež, že digitálne technológie môžu meniť naše vnímanie súkromia a aj iných konceptov informačnej etiky. V súvisiacich pojmoch sa objavuje aj skupinové súkromie, informačné napätie, anonymita, utajenie. Pritom existuje mnoho zaujímavých typológií súkromia aj v súvislosti s etikou veľkých dát. Pre budúci výskum bude dôležité začleniť súkromie do modelov informačného správania aj informačnej gramotnosti, kvantitatívne aj kvalitatívne modelovanie súkromia a výskum sociálnej hodnoty súkromia v informačnej vede. O hodnotách informácií a o postojoch vedcov k otázkam informačnej etiky sme informovali aj v našich štúdiách (Steinerová 2019, Steinerová, 2018a). Niektoré praktické prípadové štúdie informačnej etiky sú obsiahnuté v rozsiahlejších prácach (Himma a Tavani, 2008; Buchanan a Henderson, 2005). Prípadové štúdie sú najčastejším metodologickým prístupom vo výskumoch informačnej etiky, keďže umožňujú riešiť nejednoznačné etické dilemy a do istej miery aplikujú

analytické právne postupy. Na druhej strane sú prínosom práve konceptuálne a integratívne teórie (Tuana 2007; Goguen, 1997), pretože osvetľujú novšie, etické aspekty informácie a informačnej gramotnosti, ktoré boli doteraz implicitné, skryté vo vlastnostiach digitálnych informácií. Základy informačnej etiky spracovali Froelich (2010), Carbo a Smith (2008), Fallis (2004) ai. Všeobecne možno rozlíšiť filozoficko-sociálny a systémovo-technologický prístup k informačnej etike (Steinerová, 2014). Pritom nielen v teórii a interpretovaní otázok informačnej etiky, ale implicitne aj v aplikačných a prípadových štúdiách či experimentoch možno identifikovať určitú filozofickú perspektívu (teóriu) informačnej etiky, od cnosti cez povinnosť/zodpovednosť, práva až po utilitárnosť (Bawden a Robinson 2012; Fallis, 2004; Steinerová, 2014; Reynolds, 2015). Medzi najvýznamnejšie metodologické výzvy výskumov informačnej etiky patrí multidisciplinárnosť prístupov a ich zmysluplné prepojenie do celku s aplikáciami v rôznych doménach (vzdelávanie, informačné systémy, informačná politika, teória informácie, marketing, ap.). To potvrdzujú aj autori z oblasti filozofie a kognitívnych vied, najmä multidisciplinárnosť morálnych intuícii a úsudkov (Popper, 2011). Z nášho pohľadu zdôrazňujeme najmä perspektívu informačného správania človeka na úrovni rôznych komunít a inštitúcií a na úrovni informačného procesu ako základu informačnej vedy. Integrovanými faktormi sú sociálna hodnota digitálnych informácií a kultivácia informačného prostredia, dôvera, zodpovednosť aj spolupatričnosť. V digitálnom prostredí sa to najčastejšie prejavuje v komunikácii, kolaborácii, participácii a zdieľaní, ale aj v kreativite pri využívaní informácií. Metodologické východiská informačnej etiky preto kombinujú metodologický modus sociálnych a humanitných vied (teoretické a konceptuálne analýzy, prieskumy, kvalitatívne aj kvantitatívne metódy výskumu, prípadové štúdie) a informatických vied (experimenty, testovanie, projektovanie) a kognitívnych vied a umelej inteligencie (automatické analýzy veľkých dát, textové analýzy, vizualizácie, kognitívne a pojmové modelovanie, učiace sa algoritmy, neurónové siete, dolovanie znalostí atď.).

V takomto širokom zábere je preto pri skúmaní informačnej etiky nevyhnutná metodologická inovácia a prepájanie rôznych metodologických východísk, zmiešaných a emergentných metodologických prístupov. Dobrým príkladom takejto metodologickej inovácie je príspevok T. Gorichanaza (2018), ktorý navrhuje novší fenomenologický prístup k výskumu informačného správania s dôrazom na skúsenosť človeka. Fenomenologické prístupy predpokladajú vzájomnú

evolúciu sociálneho a technologického, prepojenie sociálnych praktík človeka s technológiami, informačná etika odкрýva predpoklady, hodnoty a záujmy vstavané do funkcií technológií. Do tejto metodologickej inovácie zaraďujeme aj fenomenografické prístupy a interpretačné analýzy aplikované v našich výskumoch (Steinerová, Fázik, Nováková 2020). Východiskom je skúsenosť a novší typ diskurzu sprostredkovaný subjektom človeka (sociokultúrne prístupy a diskurzívna analýza) (Limberg, Sundin, Talja 2012; Nahl, 2001). V tejto súvislosti sa objavuje aj koncept diskurzívnej etiky v nadväznosti na komunikačné teórie J. Habermasa (Capurro, 2005; Mingers, Walsham, 2010). Tieto inovatívne metodologické prístupy sú podľa nás potenciálom pre novšie poznatky súvisiace s výskumom otázok informačnej etiky v nadväznosti na sociokultúrnu prax informačného správania človeka. Teóriu sociálnej praxe T.R. Schatzkeho (1996) v informačnej vede výborne aplikovala napríklad Lloydová (2010) pre oblasť informačnej gramotnosti v koncepte informačných krajín. Informačnú etiku možno tiež metodologicky uchopiť

prostredníctvom praxe informačného správania človeka; v praxi sa tvoria poznatky a hodnoty, informačné praktiky sú stelesnené, kognitívne aj afektívne. Základným predpokladom je, že deskripciou praxe sú interpretácie a sociálne reprezentácie skúsenosti a poznania človeka. V tomto rámci formulujeme aj integračný metodologický dizajn vlastného výskumu informačnej etiky v kombinácii prieskumov, prípadových štúdií, analýz sociálnych artefaktov a diskurzu a filozoficko-sociálnych analýz s aplikáciou pri testovaní, experimentoch či dizajne digitálnych systémov a služieb. Predpokladáme, že etické informačné praktiky sú súčasťou sociálnych miest (digitálne priestory, sociálne siete, organizácie) a informačných interakcií. Sú viditeľné zvonka (napr. sociálne artefakty, dokumenty), ale aj zvnútra (napr. interpersonálne vzťahy) a vynárajú sa v sociálnych štruktúrach (napríklad diskurzy komunity, organizácie). Takýto prístup nadväzuje na integračné trendy pri výskumoch informačnej etiky (Floridi, Tuana ai.) a podporuje hľadanie metodologických inovácií pri výskumoch informačnej etiky.

Obr. 1. Metodologický dizajn na výskum informačnej etiky v integračnom prístupe

METODOLOGICKÝ INTEGRAČNÝ PRÍSTUP K VÝSKUMU INFORMAČNEJ ETIKY A ZÁKLADNÝ PROBLÉM

Základný problém na ďalší výskum možno sformulovať ako identifikáciu etických výziev digitálnych informácií sprostredkovaných sociálnymi reprezentáciami vybraných komunit. Konkrétne výskumné otázky sú: Ako sa prejavujú etické faktory digitálnej informačnej revolúcie v informačnom správaní človeka? Aký je diskurz vybraných komunit v oblasti etiky digitálnych informácií? Ako včleniť identifikované etické faktory do modelov a dizajnu informačných služieb a systémov? V nadväznosti na integračné trendy navrhujeme novší metodologický prístup k výskumu informačnej etiky (obr. 1.). Rozlišuje vertikálnu úroveň informačného správania človeka (jednotlivec, komunita, organizácia, spoločnosť) a horizontálnu úroveň informačného procesu (od tvorby cez sprostredkovanie, spracovanie až po využívanie informácií). V integračnom rámci sa prepája vertikálna aj horizontálna úroveň informačnej etiky. Spoločným menovateľom sú informačné

interakcie a diskurz komunit v digitálnom prostredí, ktoré tvoria makroetické (globálne sociálne) a mikroetické prístupy informačnej etiky. V týchto prienikoch umiestňujeme základné kategórie informačnej etiky, ktoré budeme skúmať, ako sociálna hodnota informácií, súkromie, autorstvo v digitálnom prostredí, etika dát a vedeckých informácií, publikačná a citačná etika, etika informačnej a digitálnej gramotnosti, etika informačného prieskumu, etika používateľského zážitku. Integračný prístup v tomto modeli znamená preporenie filozoficko-analytickej vrstvy informačnej etiky s informačným správaním a informačným procesom a s metodologickou inováciou (prieskumy, experimenty, analýzy diskurzu, testovanie zážitku používateľa). V praxi sú zaujímavé aj technologické aplikácie pri hodnotovo podmienenom dizajne digitálnych knižníc, ich používateľských rozhraní a inteligentných systémov a služieb. Významnými aplikáciami sú aj aspekty informačnej politiky, informačnej a digitálnej gramotnosti a vzdelávania informačných profesionálov. Integračný prístup sprostredkujú sociálne reprezentácie ako vý-

Získavanie informácií	Informačné potreby, kontexty: úloha, situácia, problém, komunita Etika informačného správania , informačnej gramotnosti, morálna gramotnosť etika informačného prieskumu Hodnotenie informácií, pravda, relevancia, presnosť informácií, predvídanie dôsledkov
Využívanie informácií	Slobodný prístup , rýchlosť, etická senzibilita Etika tvorby produktov, služieb, systémov, citačná etika Oprávnené využitie, copyright, intelektuálne vlastníctvo, učenie, veda, etika vedeckých (veľkých) dát Cenzúra, komerčné využitie, propagácia
Tvorba informácií	Intelektuálna sloboda, intelektuálne práva, copyright, Publikačná etika , etika autorstva, etika informačných systémov Plagiátorstvo, predikcia konsekvencií, Sociálne pravidlá, učenie, veda
Organizácia poznania	Štruktúry poznania, etická adaptácia Etika systémov organizácie poznania , klasifikácie a kategorizácie, fazetové systémy Presnosť, spoľahlivosť, kvalita informácií, sociálne hodnoty Etika filtrovania
Online informačné interakcie	Pravidlá online komunit, bezpečnosť, ochrana dát, súkromie Monitoring, digitálna gramotnosť, distribuovaná morálka Etika používateľského zážitku , depersonalizácia Antisociálne správanie: pirátstvo, kybernetický zločin, flaming, trolling, spamming
Sociálne siete	Etické pravidlá komunit , zodpovednosť, hodnoty, normy, cnosti, Ekológia komunit, moc, manipulácia, distribuovaná morálka Etika online systémov, informačného prostredia
Zdieľanie informácií	Etické pravidlá zdieľania , sociálne hodnoty kolektívnej múdrosti, morálne intuície, morálne úsudky Súkromie, sloboda slova, ochrana dát, bezpečnosť, dôvera

Tab. 1 Systematizácia stratifikovaného kontextu informačnej etiky v informačnom procese

sledky diskurzu a sociálne hodnoty informácií. Z hľadiska metodológie treba zdôrazniť aj ukotvenie problémov informačnej etiky v kontextoch informačného procesu. Systematizáciu problémov informačnej etiky v stratifikovanom informačnom procese predstavujeme v tab. 1. Vychádza z analýzy informačného procesu a jeho etických faktorov s dôrazom na online informačné prostredie.

PRÍKLADY APLIKAČNÝCH EMPIRICKÝCH VÝSKUMOV INFORMAČNEJ ETIKY

Medzi príklady aplikačných výskumov možno zaradiť oblasti získavania nových pracovníkov a ich „zaujaté“ triedenie podľa určitých vybraných kritérií algoritmi (napríklad ženy, muži, vek) (Goguen, 1997). Podobné príklady uvádza aj Davenport (2018) pri etických problémoch aplikácie umelej inteligencie na Facebooku. Facebook je príkladom negatívneho vplyvu algoritmov umelej inteligencie v oblastiach reklamných funkcií založených na algoritmoch strojového učenia, ktoré kategorizujú používateľov do určitých tried (náboženská orientácia, rasové aspekty). Pri uplatnení algoritmov umelej inteligencie v sociálnych sieťach sa nepodarilo zabrániť ich negatívnemu spoločenskému vplyvu (falošné správy, rozšírenie záberu na rodinu a priateľov, možnosť hodnotenia kredibility správ používateľmi).

Kognitívne nástroje pri prevencii antisociálneho správania neboli celkom úspešné. Etika („zaujatie“) algoritmov znamenajú, že aplikovanie algoritmov strojového učenia môže určitým skupinám spôsobiť znevýhodnenie, či sa to týka prijímania do zamestnania (vyhodnocovanie životopisov), využívania bankových služieb (úvery) alebo reklamy. Davenport (2018) uvádza mnoho takýchto príkladov na základe výskumu 150 kognitívnych projektov konzultačných firiem, ako napríklad Deloitte. Uvádza, že v digitálnom prostredí pri aplikáciách umelej inteligencie s problematickými etickými dopadmi dominujú Facebook, Google a Amazon. Ďalšie aplikačné oblasti sú diagnostikovanie pacientov, samo-riadiace autá a navigovanie, prediktívne modely pre vlády, poisťovníctvo, ale aj trestné právo (príkladom je systém COMPAS – predikcia pravdepodobnosti recidív) alebo zodpovedná robotika (Gunkel, 2017). Príkladom je aj pripravovaný zvláštny systém „sociálneho kreditu“ v Číne, v ktorom algoritmy hodnotia sociálne kontakty s nevhodnými osobami (Davenport, 2018). Dnes vznikajú takéto aplikácie v súvislosti s nálezami vírusmi a ich šírením v spoločnosti.

Ďalšie príklady výskumov informačnej etiky sú založené na tradičnejších sociálnovedných metódach ako sú prieskumy, experimenty a prípadové štúdie na multi-

disciplinárnej aj medzinárodnej úrovni. Dobrým príkladom je zodpovedný výskum a inovácie a afektívna informatika v európskom projekte ETICA (Stahl, 2016). V SR sa realizovali výskumy depersonalizácie v digitálnom prostredí (Nováková, 2018) a modelovanie názorov vedcov na etiku informácií (Steinerová, 2018). Výsledky poukazujú na rozhodujúcu úlohu emócií v digitálnej etike a motivácie pri informačnom správaní. To dokazujú aj experimenty v oblasti morálneho úsudku a morálnych intuícii (Popper, 2011). Fenomenografické výskumy informačnej etiky a informačnej gramotnosti umožňujú začleniť etické komponenty do novších konceptualizácií digitálnej gramotnosti a digitálnej etiky. To sa objavilo nielen v známej koncepcii informovaného učenia (Bruce et al. 2013; Bruce, 2016), ale aj v koncepcii informovaných systémov (Somerville a Bruce, 2017). Navrhnuté konceptuálne modely digitálnej gramotnosti a digitálnej etiky obsahujú novšie zložky etickej senzibility, etického uvažovania, morálnej gramotnosti aj distribuovanej morálky (Steinerová, Fázik, Nováková, 2020).

Súvisiacou témou je problém dezinformácií, ktorý komplexne skúmal Fallis (2015) a v ČR ju predstavil Stodola (2019). Dezinformácie vznikajú ako defekty v informačnom procese, ide o neúplné, nepresné informácie, ale aj zámerné falošné informácie ap. (Fallis, 2015). Aktuálne výskumy spracúvajú okrem informačného súkromia aj problémy informačných domén a informačnej etiky z hľadiska kybernetického šikanovania a imigrácie (Burnett a Burnett, 2019). V koncepcii týchto autorov sa informačné domény skladajú z individuálnej, sociálnej a signifikantnej zložky. Signifikačná zložka predstavuje práve reprezentácie diskurzu ako intersubjektívnu informačnú interakciu. Diskurzívnu etiku pre etické informačné systémy realizovali aj Mingers a Walsham (2010).

Zaujímavé etické aspekty prinášajú výskumy etiky sociálnych dát (Edquist, 2017), filozofie dát (Furner, 2016) a etiky veľkých dát (Nerurkar et al. 2016, Mai 2018) v sociálnych kontextoch digitálneho prostredia. Kvalitatívny výskum etiky informačnej spoločnosti predstavili brazílske autorky (Hoppen et al. 2019) s dôrazom na sociálne siete, súkromie, monitorovanie a etickú reflexiu moci v informačnej spoločnosti v nadväznosti etiku B. Spinozu. Základom sú emócie a emergentná (nie univerzálna) etika ako spôsob existencie. Súvisiaci empirický výskum zameraný na hodnoty informácií (Rusho a Raban, 2019) využil experimenty so vzťahom ľudí k produkcii a získavaniu informácií z hľadiska ochoty platiť za digitálne informácie. Autori vytvorili nerovnovážny model hodnoty informácií pri produkcii a získavaní digitálnych informácií (viac ochoty platiť za

digitálne informácie pri ich využívaní). Významný praktický aplikačný rámec informačnej etiky predstavujú etické kódexy informačných profesionálov a knihovníkov, riešia to napríklad aj medzinárodné organizácie ako IFLA, UNESCO ai. (Steinerová 2014). Z najdôležitejších etických kódexov pre informačných profesionálov treba spomenúť najmä Profesionálne princípy ASIST a britské Etické princípy pre knižničných a informačných profesionálov CILIP (Bawden a Robinson 2012). UNESCO spracovalo aj odporúčania pre rozvoj informačnej etiky, Kódex etiky pre informačnú spoločnosť v rámci IFAP (Information for All Programme) a deklaráciu UNESCO o infoetike v kyberpriestore (Floridi 2013). V praxi sú dôležité etické základy poskytovateľov informácií a úloha knihovníka ako kurátora „infosféry“ zameraného na starostlivosť o informačné prostredie. Táto oblasť je však mimo záberu tohto príspevku, súvisí s aplikáciou informačnej etiky v oblastiach informačnej politiky a informačnej praxe.

SOCIÁLNA HODNOTA INFORMÁCIÍ V INFORMAČNEJ VEDE

V integračnom prístupe k informačnej etike zdôrazňujeme úlohu hodnôt informácií v digitálnom prostredí. V súvisiacich pohľadoch sa hodnota informácií stáva súčasťou sociálneho vplyvu výskumov informačného správania človeka (Steinerová 2019). Hodnota informácií všeobecne znamená cennosť, užitočnosť a želateľnosť v kontextoch (Norton 2010) a preferovaný spôsob správania a existencie (Gorman 2000). V nadväznosti na filozofický axiologický diskurz je hodnota považovaná za cieľ v kontextoch sociokultúrnej praxe človeka a jeho informačných interakcií. Je štruktúrovaná v normách, ale aj v skúsenosti, návykoch a transakciách (Višňovský 2019), čo sa prejavuje aj vo využívaní a tvorbe informácií. Pri interpretáciách vedy ako sociokultúrnej praxe zameranej na poznávanie a pochopenie reality sa aj v informačnej vede sformoval vplyvný prúd sociokultúrnych výskumov, ktoré zdôrazňujú informačný proces ako sociokultúrnu prax zameranú na podporu poznávania v spoločnosti, využívania a porozumenia informácií (napr. Limberg, Sundin, Talja 2012). Tu sa formuje aj význam a sociálna hodnota informácií, poznávania, informačného správania či výskumu informačnej gramotnosti.

Sociálna hodnota informácií v digitálnom prostredí nadobúda čoraz väčší význam vo výskumoch digitálneho prostredia. Nadväzuje na sociálnu epistemológiu J. Sheru, keď sa sprostredkovanie informácií a služby knižnic považujú za službu poznaniu v spoločnosti. Tieto hodnoty informácií skúmali napríklad aj Gorman (2000) a Rubin a Froelich (2010) v kontexte hodnôt

knižničnej a informačnej vedy (Bawden a Robinson 2012). Ide o také hodnoty ako starostlivosť, služba, usmerňovanie používateľov, intelektuálna sloboda, gramotnosť a učenie, súkromie a demokracia, prístup k poznatkom, racionalizmus, rešpekt a hľadanie pravdy, tolerancia, verejné dobro, spravodlivosť a estetika. Gorman (2000) v hodnotách knihovníctva zdôrazňuje starostlivosť o zdroje, ich organizovanie, navigovanie používateľa a službu poznaniu. Tu zvyčajne prevažuje etický utilitárny prístup ako podpora poznania, ale aj etika starostlivosti o zdroje. Niektorí autori hľadajú pôvod hodnôt informácií v piatich zákonoch knihovníctva S.R. Ranganathana (z roku 1931) pri prepojeniach kníh a čitateľov. V nadväznosti na to formuluje niektoré princípy informačnej etiky aj L. Floridi (2013), najmä z hľadiska znižovania entropie v infosfére a v starostlivosti o informačné entity a informačné prostredie. Sociálna hodnota informácií súvisí aj s vplyvom výskumov informačného správania (Case a Given 2016) a sociálnou podstatou informačnej vedy (Cronin 2012, Cibangu 2015, Buckland 2017). Napríklad Given et al. (2015) považujú hľadanie krajiny sociálneho vplyvu výskumov informácií za novú oblasť výskumov, pričom tu neexistujú univerzálne metodológie. Súvisí to so skrytou hodnotou (tacitné informácie) a hodnotovo orientovanými (senzitívnymi) prístupmi k výskumu informácií, informačnej gramotnosti a informačného správania.

V tradíciách informačnej vedy možno rozpoznať mnoho sociálne a hodnotovo orientovaných výskumov. Výrazne sa rozvinuli tri prúdy; sociokognitívne prístupy (napríklad doménová analýza); sociokultúrne prístupy a sociotechnologické prístupy. Okrem známeho kognitívizmu a konštruktivismu je súčasťou sociokognitívnych prístupov sociálny konštrukcionizmus zdôrazňujúci sociálnu interakciu, kolaboráciu a participáciu v sociálnych sieťach a sociálne praktiky v digitálnom prostredí. Sociotechnologické prístupy sa orientujú na ľudskú podstatu informačných interakcií sprostredkovaných sociotechnickými systémami, ako napríklad informačné ekológie, sociálna informatika (napr. Fidel, 2012). Sociokultúrne prístupy zdôrazňujú sociokultúrnu prax. Ide o informačné praktiky, ktoré sú vnorené v živote a kultúre komunit, napríklad prístup informačných krajín ako základu informačnej gramotnosti (Lloyd, 2006). Ekologické prístupy prepájajú tieto sociálne prístupy informačnej vedy do holistických rámcov informačného a digitálneho prostredia (Steinerová, 2018).

Hodnoty informácií preto možno interpretovať v kontexte sociálnych zložiek informačného prostredia, ktoré predstavujú komunity, sociálne interakcie, sociálne

štruktúry a inštitúcie. Napríklad sociálny vplyv výskumov informačného správania je spojený s rozvojom digitálnych technológií (sociálne siete, sociálne médiá), informačnými stratégiami, špeciálnymi komunitami a kontextmi (deti, imigranti, vedci, zdravotnícke informácie ap.). V sociálnych rámcoch sa využívajú také faktory ako sociálne dáta, rodové rozdiely, faktor veku, kolaborácia, ekonomické podmienky, zdieľanie informácií. V starších prácach boli sociálne rámce v informačnej vede predstavené najmä v metodológii vytvárania zmyslu (sense-making) B. Dervinovej (2005) a koncepcii E. Chatmanovej (2000) s využitím malých sociálnych svetov. Teória „malého sveta“ sa potvrdila pri výskume okrajových komunít (napr. bezdomovcov) s dôverou voči určitým vybraným „sprostredkovateľom“ v komunite. Otázkou je konceptualizácia hodnôt z hľadiska vplyvu výskumov informačného správania, napríklad využitie informácií, výstupy a aplikácie (Case a Given, 2016), lepšie využívanie sociálnych teórií (Julien a O'Brien, 2014), prepojenie medzi teóriami a sociálnym prostredím (Koh et al. 2015; Sabelli, 2010). V tomto kontexte sa využívajú komplexné modely viacnásobných sociálnych faktorov vplyvu (Bornman, 2013). Komunikatívna participácia práve v digitálnom prostredí môže byť vhodnou perspektívou v sociokultúrnom prístupe informačnej vedy (Sundin a Johansson, 2005). Empirické výskumy poukazujú na väčší podiel pasívnej účasti ľudí v online komunitách oproti aktivite a tvorbe (Preece, Nonecke, Andrews, 2004). Hodnoty informácií závisia od cieľov a účelov informačných aktivít, sociálnej podpory a autonómie prístupu k digitálnym informáciám. Sú súčasťou multidimenzionálneho priestoru sociálnych faktorov, ako vzorce sociálnych vzťahov, kolaborácie, adaptácie. V týchto súvislostiach sa výzvy informačnej etiky organizujú na makroúrovni (sociálne a ekonomické kontexty informačnej spoločnosti) aj mikroúrovni (informačné správanie jednotlivcov a komunít, informačné zázemia) a na úrovni informačných inštitúcií pri riešení informačných problémov a etických dilem. Hodnotový, etický záväzok ako súčasť informačnej gramotnosti rozpracúva aj Forster (2017), rámec hodnôt informačnej gramotnosti vo firmách aj Goldstein a Whitworth (2017) a skrytú hodnotu informačnej gramotnosti Cheuk (2017).

Sociálne hodnoty informácií sa tak spájajú v informačnej vede najmä s informačnou podporou špeciálnych komunít. Rámce týchto hodnôt vychádzajú aj z našich predchádzajúcich štúdií informačného správania vedcov a informačných ekológií (Steinerová, 2018; 2019). Sociálne hodnoty informácií možno rozdeliť na tri okruhy. Prvý okruh určuje hodnoty informácií v spoje-

ní s poznávaním človeka, konštrukciou významu, obohatovaním kognitívnych štruktúr. Druhý okruh sa sústreďuje na skúsenosť a existenciu človeka, hodnoty informácií sa spájajú s vytváraním zmyslu a sociálnymi vzťahmi v komunitách, komunikáciou a kolaboráciou, zvyčajne s dôrazom na každodenné informačné správanie. Tretí okruh znamená prepojenie digitálnych technológií a informačných infraštruktúr v kontextoch vedy, organizácií, a informačnej kultúry v pracovnom prostredí. Tieto okruhy sa prejavujú v reprezentáciách diskurzov komunit.

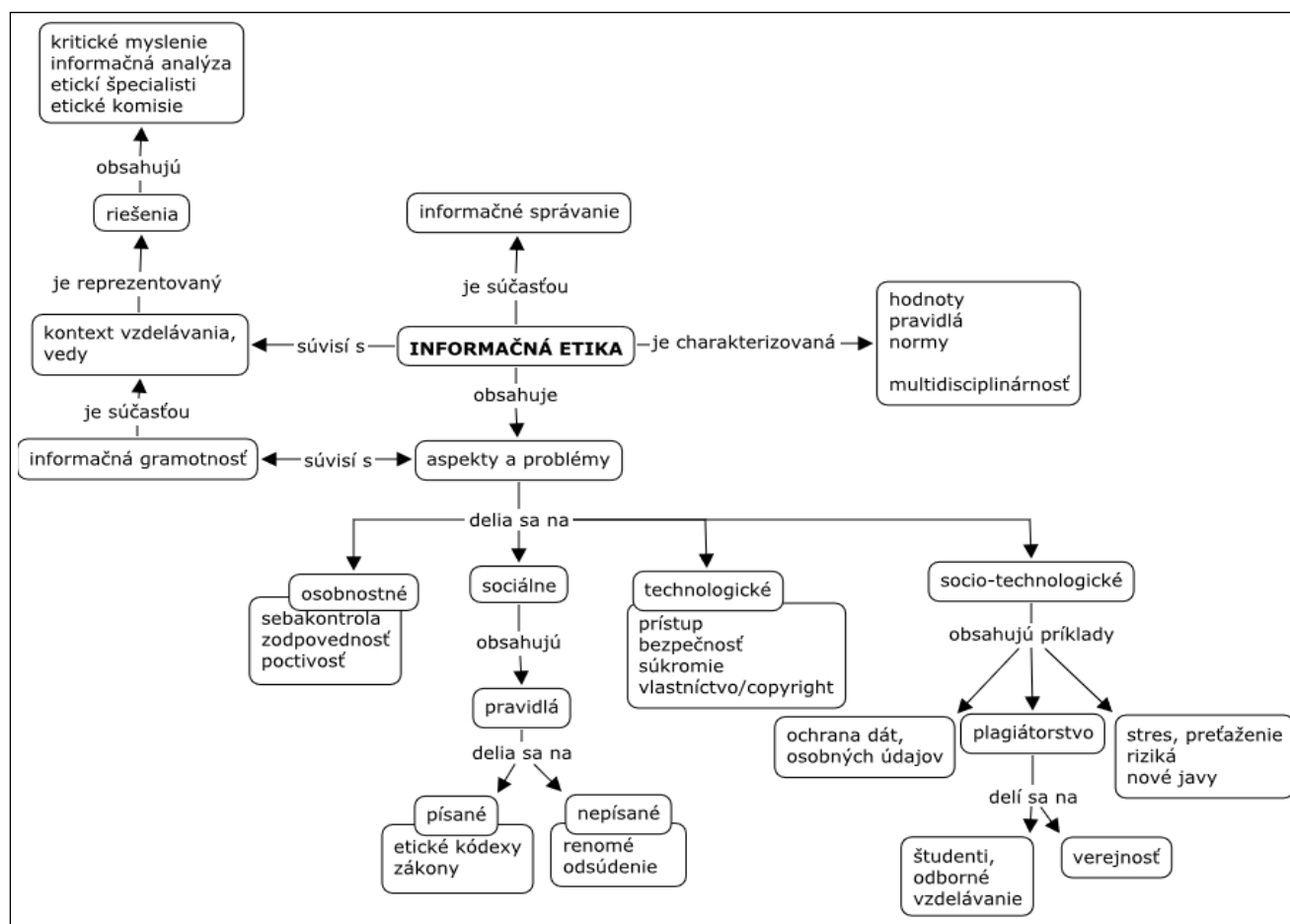
Hodnoty informácií sa aplikujú v informačných produktoch, systémoch a službách s pridanou hodnotou. Akademické a iné knižnice podporujú tieto hodnoty zlepšovaním praktík prístupu, organizácie poznania aj tvorbou digitálnych knižníc a priestorov. V širších kontextoch sa tieto hodnoty včleňujú do informačných politík a stratégií. Napriek tomu veľkou výzvou stále ostáva, ako integrovať tieto ľudské hodnoty s digitálnymi knižnicami, produktmi, službami a kolaboratívnymi systémami. Príkladom pre túto aplikačnú vrstvu informačnej etiky je hodnotovo orientovaný dizajn systémov, Value Sensitive Design (VSD) (Friedman a Freier, 2005). Práve tento prístup systematicky integruje konceptuálny, empirický a technický prístup. Obsahuje napríklad analýzu hodnôt rôznych sociálnych aktérov, určenie možných konfliktov hodnôt, kontextov a integráciu informačného správania s dizajnom systému. V oblasti filozofie mysle a inteligentných systémov sa uvažuje aj o hodnotových systémoch robotov v súvislosti so vstavanými hodnotami od projektantov a emergentnými hodnotami vyvíjajúcimi sa spolu so strojovým učením, samo-organizáciou, mentálnou autonómiou a zodpovednosťou (sociálnymi konvenciami) (McFarland, 2008). Etiku persuzívnych technológií predstavili aj Berdichevsky a Neuenschwander (1999) s rôznymi úrovňami etiky projektantov technológií. Zlatým pravidlom je neprojektovať také persuzívne funkcie, s ktorými by projektanti sami osobne nesúhlasili.

Sociálny vplyv výskumov informačného správania a hodnoty informácií sme predstavili aj vo výsledkoch našich empirických výskumov (Steinerová, 2019). Hodnota informácií ako zdroja sa prejavuje najmä v rozhodovaní a riešení problémov, hodnota informácií ako úžitkovosti v spojení s relevanciou sa prejavuje pri riešení problémov, hodnota informácií ako poznania sa spája s pochopením, vzdelávaním, informačnou gramotnosťou. Hodnota informácií je stelesnená aj v informačných produktoch a službách a hodnota informácií ako moci je začlenená v informačnom prostredí, skúsenosti a v zdieľaných kultúrnych významoch.

V nadväznosti na to navrhujeme skúmať a vyvíjať inovatívne spôsoby začleňovania etických zložiek do nových modelov informácií, informačného správania a informačnej gramotnosti. Pritom treba zdôrazniť aj význam informačných analýz, syntéz a interpretácií ako základ tvorby pridanej hodnoty pre digitálne informačné produkty a služby. Hodnoty informácií a dát sú spojené práve s interpretáciami významov, ktoré závisia od kontextov, kultúr disciplín a iných osobnostných a sociálnych faktorov. V prípade digitálnych informácií sa spájajú s elektronickou komunikáciou, digitálnou participáciou, kolaboráciou a adaptáciami v informačnom prostredí. Dôležitý je postup k spoločnému významu a porozumeniu informáciám v informačných interakciách, čo vyjadruje koncepcia sociálnych reprezentácií. Hodnoty informácií sú potom v konečnom dôsledku aplikované v informačných infraštruktúrach a službách knižníc a systémov. Mali by byť zložkou navrhovaných digitálnych informačných priestorov a služieb ako interaktívny prístup, analýza, digitálne publikovanie, manažment dát, ale aj podpora digitálnej gramotnosti, kreativity, kolaborácie a inovácií. Otáz-

kou je tiež ako zapojiť pasívnejších používateľov do aktívnejších foriem práce s digitálnymi informáciami.

INFORMAČNÁ ETIKA V DISKURZE VEDCOV Z VÝSKUMU INFORMAČNÉHO SPRÁVANIA VEDCOV
Ako príklad aktuálneho výskumu uvádzame pojmovú mapu z nášho výskumu informačného správania vedcov (Steinerová 2018). Ide o spoločný diskurz vybraných vedcov spojený s otázkou o ich postojoch a názoroch súvisiacich s informačnou etikou vo vede a vzdelávaní. V súvislosti s vedou a jej hodnotami treba ešte spomenúť aj normy ako reprezentáciu hodnôt vedy. V nadväznosti na filozofiu a sociológiu vedy (reprezentovanú najmä prácou sociológa vedy R. Mertonu, 2007) sa tieto hodnoty prejavujú v étose vedy (Szapuová, 2019), najmä v modeli CUDOS so štyrmi normami: univerzalizmus, komunalizmus, neutralita a organizovaný skepticizmus. Hodnota informácií vo vede prispieva k hodnote vedy v kontexte funkčnosti využívania informácií na tvorbu a rozširovanie nového poznania, ale aj na jeho organizovanie, prezentovanie aj propagáciu. Hodnotová štruktúra vedy určuje

Obr. 2. Pojmová mapa Informačná etika (Steinerová, 2018, 168)

aj hodnotu informácií pre využívanie a tvorbu vedeckých publikácií a zdrojov. Hodnota informácií vo vede je spojená s modelom étosu vedy.

Vo výskume informačného správania vedcov sme otázku o informačnej etike formulovali takto (Steinerová, 2018): *Ako vnímate problém etiky práce s informáciami? Aké pravidlá v etike pri práci s informáciami vo vašom odbore existujú (v digitálnom prostredí)?* Cieľom bolo zistiť vnímanie problémov informačnej etiky respondentmi. Z analýz vyplynuli širšie kontexty informačnej etiky v oblastiach vedy a vzdelávania z hľadiska prístupu k informačným zdrojom a bezpečnosti informačných interakcií v digitálnom prostredí. Odpovede respondentov obsahli najmä interakcie medzi vedcami a študentmi, osobnostné vlastnosti človeka a sociálne pravidlá (písané aj nepísané) akademickej komunity. Podstatou sú hodnoty, pravidlá a normy a prieniky sociálneho a technologického. Diskurz vedcov je vizualizovaný na obr. 2.

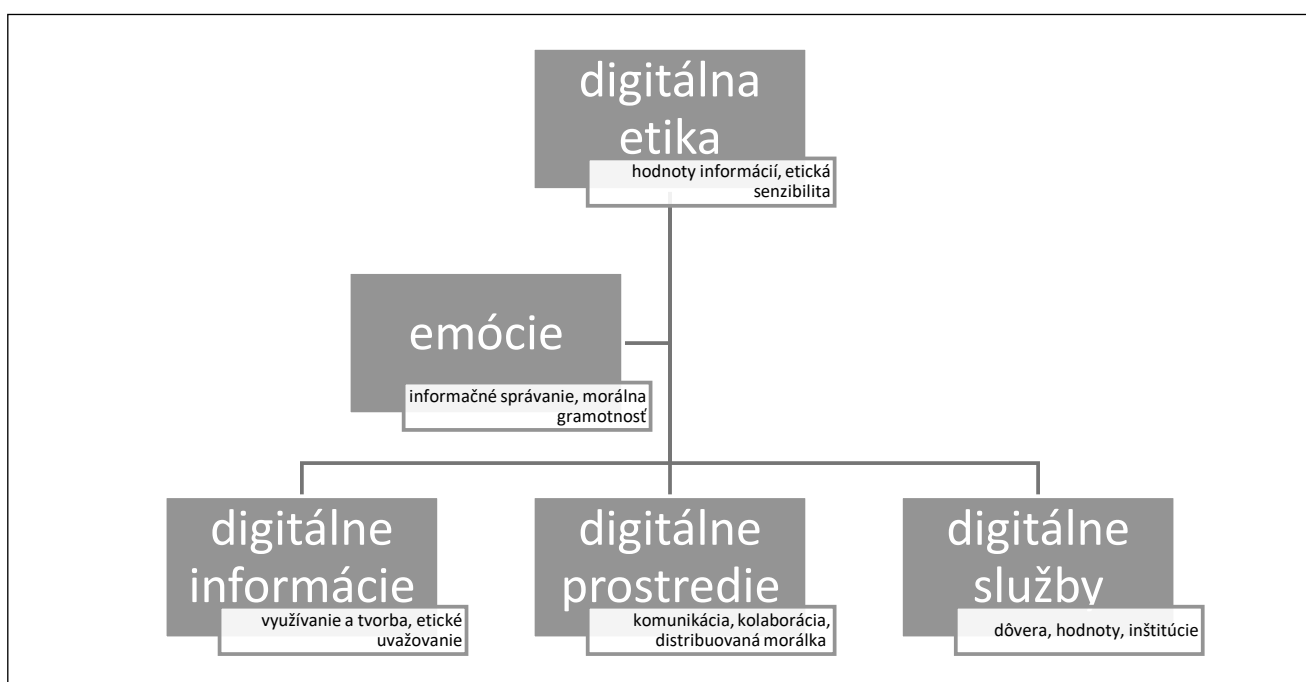
Prirodzené prejavy informačného správania a informačnej etiky vedcov sú v oblastiach využívania digitálnych informačných zdrojov, tvorby a digitálneho publikovania, ale aj vzdelávania študentov. Na filozoficko-sociálnej úrovni vedci identifikovali najmä osobnostné hodnotové zložky, napríklad zodpovednosť, poctivosť, sebakontrola, a sociálne pravidlá (explicitné aj implicitné). V súvisiacich technologických a právnych aspektoch vystúpili do popredia otázky plagiátorstva, citačnej etiky, dostupnosti, bezpečnosti, ochrany osobných údajov, súkromia. Prepojenie informačnej

etiky s digitálnou informačnou infraštruktúrou vo vede je však výzvou na ďalšie výskumy, najmä v otázkach hodnoty digitálnych informácií.

KONCEPTUÁLNY RÁMEC DIGITÁLNEJ INFORMAČNEJ ETIKY

V nadväznosti na naše analýzy môžeme vymedziť digitálnu informačnú etiku v súlade s Capurrom (2009) ako súbor etických hodnôt, noriem a pravidiel vzťahujúci sa na využívanie digitálnych informácií a zdrojov a používanie digitálnych nástrojov. Aj v digitálnom prostredí hodnoty informácií riadia najmä emócie. Súčasťou digitálnej gramotnosti je morálna gramotnosť, najmä etická senzibilita, morálne intuície a úsudky. Pri využívaní a tvorbe digitálnych informácií sa v digitálnej etike aplikuje etické uvažovanie, v komunikácii, kolaborácii a v zdieľaní v sociálnych sieťach vzniká distribuovaná morálka (často podporená algoritmi systémov). Digitálna etika je súčasťou informačnej gramotnosti, informačného správania a informačného procesu (Steinerová, 2020). Jej zložkou sú nakoniec aj hodnotovo orientované digitálne služby obsahujúce etické zložky budovania dôvery, spoľahlivosti a pravdivosti informácií v kontextoch. V novšej konceptualizácii je digitálna etika uplatnením hodnôt pri tvorbe, šírení a využívaní digitálnych zdrojov, služieb, systémov a produktov. Konceptualizácia digitálnej etiky je znázornená na obr. 3.

Ďalší výskum digitálnej etiky je aktuálny na konceptuálnej úrovni pri formovaní morálneho povedomia,

Obr. 3. Konceptuálny rámeč digitálnej etiky

etickej senzibility, morálnej gramotnosti a etickom uvažovaní. Súvisí aj s morálnymi intuíciami a morálnym úsudkom. Pri aplikáciách v digitálnom prostredí sa skúmajú práve problémy distribuovanej morálky, persuzívneho dizajnu technológií a aplikácie súvisiace s ochranou súkromia, ochranou osobných dát, elektronickým monitorovaním. Etické aspekty sa týkajú aj bezpečnosti prístupu, etiky veľkých dát, etiky informačného prieskumu, intelektuálneho vlastníctva a ochrany pred dezinformáciami.

ZÁVER

Etika digitálnych informácií je komplexným problémom a veľkou výzvou pre teóriu, metodológiu aj prax informačnej vedy. Preskúmali sme podrobnejšie východiskové modely informačnej etiky v informačnej vede z hľadiska digitálnych informácií. Naznačili sme problém metodologických výziev vo výskume informačnej etiky. Analyzovali sme niektoré aktuálne empirické výskumy v oblasti informačnej etiky s aplikáciami v otázkach informačného správania človeka, etiky dát, ale aj etiky inteligentných systémov. Veľkými trendmi sú napríklad digitálny marketing, dátové analýzy a predikcie, nové formy kontroly spoločnosti, persuzívne technológie ai. Zistili sme, že v teórii a metodológii si táto téma vyžaduje novšie, emergentné a integračné prístupy. Spoločným východiskom takéhoto výskumu je sociálna hodnota digitálnych informácií, informačné správanie človeka a sociálne reprezentácie informácií vo vybraných komunitách a kontextoch. Preto sme vymedzili sociálnu hodnotu informácií v informačnej vede a uviedli príklad diskurzu vedcov z vlastného výskumu v pojmovej mape. Navrhli sme aj konceptuálny rámec digitálnej etiky s dôrazom na etickú senzibilitu, morálnu gramotnosť a etiku využívania digitálnych informácií.

Aplikačné rámce výskumov informačnej etiky možno rozdeliť do týchto okruhov: 1. informačná gramotnosť, digitálna etika a morálna gramotnosť ako súčasť vzdelávania človeka 2. projektovanie digitálnych knižníc a digitálnych služieb (hodnotovo orientovaný dizajn informačných systémov, etika používateľských rozhraní, etika umelej inteligencie, etika dát), 3. etické kódexy informačných profesionálov (knižovníci, informatici, mediálni špecialisti, pedagógovia), 4. vzdelávanie informačných profesionálov v nových profesiách (digitálni knihovníci, dátoví kurátori, dátoví analytici). Morálny rozmer využívania informácií vo vzdelávaní považujeme za jeden z najdôležitejších aplikačných rozmerov informačnej etiky. Podporuje rozvoj etickej senzitivity na rôznych úrovniach vzdelávania, ale aj pri komunikácii, participácii, kolaborácii a kreativi-

te v digitálnom prostredí. Aj novšie modely digitálnej etiky si budú vyžadovať využitie kombinácie viacnásobných faktorov na rôznych úrovniach informačného správania človeka a informačného procesu v spoločnosti. Aktuálne je najmä budovanie dôvery k zdravotníckym informáciám v digitálnom prostredí. Digitálna etika by mala podporovať základné ľudské hodnoty slobody (prístupu), dôstojnosti, poznania, ochrany (súkromia) a tvorivosti v digitálnom prostredí.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV 15-0508 HIBER.

Literatúra

ACRL, 2016. Framework for Information Literacy for Higher Education. In: *American Library Association*. [online]. 1996-2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné na: <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

BAWDEN, D. a L. ROBINSON, 2019. "Essentially made of information": concepts and implications of informational privacy. In *Proc. of COLIS, Ljubljana, Slovenia, June 16-19, 2019. Information Research*, [online]. 24(4), paper colis1913. [cit. 2020-05-12]. Dostupné na: <http://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1913.html>

BAWDEN, D. a L. ROBINSON. 2020. „The dearest of our possessions“: Applying Floridi’s information privacy concept in models of information behavior and information literacy. In: *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2020, 1-14. DOI: 10.1002/asi.24367

BERDICHEVSKY, D. a E. NEUENSCHWANDER, 1999. Toward an Ethics of Persuasive Technology. In *Communication of ACM*, 1999. vol. 45, no. 5, 51-58.

BORNMAN, L., 2013. What is societal impact of research and how can it be assessed? A literature survey. In: *Journal of the ASIST*, 64, (2), 217-233.

BRUCE, C. 2016. Information Literacy Research: Dimensions of the Emerging Collective Consciousness. In: *Australian Academic & Research Libraries*, 47, č. 2, 220-238, DOI: [10.1080/00048623.2016.1253423](https://doi.org/10.1080/00048623.2016.1253423)

BRUCE, C., SOMMERVILLE, M., STOODLEY, I. a H. PARTRIDGE, 2013. Diversifying Information Literacy Research: An Informed Learning Perspective. In: Hepworth, M., Walton, G. (eds.). *Developing People’s Information Capabilities: Fostering Information Literacy in Educational, Workplace and Community Contexts*, 223-440. Emerald, London.

- BUCKLAND, M., 2017. *Information and Society*. Cambridge: MIT, 2017. 217 p.
- BURNETT, K. a G. BURNETT, 2019. Information domains, information ethics. In *Proc. of COLLIS, Ljubljana, Slovenia, June 16-19, 2019. Information Research*, [online]. 24(4), paper colis1942. [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: <http://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1942.html>
- BUCHANAN, E. A. a K. A. HENDERSON, 2008. *Case Studies in Library and Information Science Ethics*. McFarland and Company. ISBN 978-0-7864-3367-4.
- BYNUM, T. W., 2016. Computer and Information Ethics. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné na: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/ethics-computer/#MetInfEth>
- CAPURRO, R., 2000. Ethical Challenges of the Information Society in the 21st Century. In: *The International Information & Library Review*. [online], 32, (3), 257-276. [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: <http://www.capurro.de/db.htm#Informationsethik>. ISSN 10572317
- CAPURRO, R., 2005. Information Ethics. In: *CSI Communications*, 2005, 7-10.
- CAPURRO, R., 2006. Towards an Ontological Foundations of Information Ethics. In: *Ethics and Information Technology*, [online]. 8 (4), 175-186. [cit. 2020-03-2]. Dostupné na: <http://capurro.de/oxford.html>
- CAPURRO, R., 2009. Digital Ethics. In: 2009 Global Forum on Civilization and Peace. Seoul, Dec. 2009. PPT presentation. In: Capurro.de [online]. 2009 [cit. 2020-03-22]. Dostupné na: <http://www.capurro.de/korea.html>
- CAPURRO, R. a J. HOLTGATE (eds.), 2011. *Messages and Messengers. Angelics as an Approach to the Phenomenology of Communication*. Munich: Fink 2011.
- CAPURRO, R., Eldred, M. a D. Nagel, 2013. *Digital whoness: identity, privacy and freedom in the cyberworld*. Frankfurt: Ontos Verlag.
- CAPURRO, R. a Ch., PINGEL, 2002. Ethical Issues of Online Communication Research. In: *Ethics and Information Technology* [online]. 2002, 4 (3), 189-194 [cit. 2020-03-22]. Dostupné na: <http://www.capurro.de/onres.htm>
- CARBO, T. a M.M. Smith, 2008. Global Information Ethics: Intercultural Perspectives on Past and Future Research. In: *Journal of American Society for Information Science and Technology* [online]. 59 (7), 1111-1123 [cit. 2020-03-22]. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/asi.20851>, <https://doi.org/10.1002/asi.20851>
- CASE, D. O. a L. M. Given, 2016. *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. 4. vyd. London: Emerald. ISBN 978-1-78560-968-8.
- CHATMAN, E., 2000. Framing social life in theory and research. *The New Review of Information Behaviour Research*, 1, 3-17.
- CHEUK, B., 2017. The „hidden“ value of Information Literacy in the workplace context: how to unlock and create values. In: Forster, M. (ed.). *Information Literacy in the Workplace*. London: Facet. 2017, 131-147
- CIBANGU, K.S., 2015. A new direction in information science research: making information science a human science. *Information Research*, [online]. 20, (3), paper 686. [cit. 2020.04-30], Dostupné na: <http://InformationR.net/ir/20-3/paper586.html>
- CRONIN, B., 2012. The waxing and waning of a field: reflections on information studies education. *Information Research*, [online], 17(3) paper 529. [2020-05-10], Dostup. na: <http://InformationR.net/ir/17-3/paper529.html>
- DAVENPORT, T.D., 2018. *The AI Advantage. How to Put the Artificial Intelligence Revolution to Work*. Cambridge: The MIT Press, 2018. 231 s. ISBN 978-0-262-03917-8.
- DERVIN, B., 2005. What Methodology Does to Theory: Sense-Making Methodology as Exemplar. In: Fisher, K. et al. (eds.). *Theories of Information behavior*. Medford: Information Today, 2005, 25-29.
- EDQUIST, S., 2017. Ethical Destruction?: Privacy concerns regarding Swedish social services records. In: Patricia Jonason & Anna Rosengren (ed.), *The Right of Access to Information and the Right to Privacy: A Democratic Balancing Act*. [online]. 11-39 [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-336191>
- ESS, CH., 2014. *Digital Media Ethics*. 2. dopln. vyd. Great Britain: Polity Press. ISBN 143 978-0-7456-5606-9
- FÁŽIK, J., 2019. *Informačná gramotnosť začínajúcich študentov vysokých škôl v SR (dizertačná práca)*. Bratislava: UK, 2019.
- FALLIS, D., 2007. Information Ethics for Twenty-First Century

- Library Professionals. In: *Library Hi Tech*, [online]. 25, (1), 23-36. [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: <http://sirls.arizona.edu/fallis> <https://www.emeraldinsight.com/loi/lht>
- FIDEL, R., 2012. *Human information interaction: an ecological approach to information behavior*. Cambridge, MA: MIT Press.
- FLORIDI, L. 2010. *Information. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press 2010, 130s.
- FLORIDI, L., 2013. *The Ethics of Information*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780199641321
- FLORIDI, L., 2014. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Great Britain: Oxford University Press. ISBN 978-0199606726.
- FORSTER, M., 2015. Phenomenography: a methodology for information literacy research. In: *Journal of Librarianship and Information Science*. [online] 2015. [cit. 2020-05-08]. Dost. na: <http://dx.doi.org/10.12968/bjon.2011.20.3.188>
- FORSTER, M. (ed.). 2017. *Information Literacy in the Workplace*. London: Facet, 2017. 189 s.
- FORSTER, Marc, 2017. Information Literacy's role in workplace competence, „best practice“ and the ethics of professional obligation. In: Forster, M. (ed.) *Information Literacy in the Workplace*. London: Facet, 2017, 85-96.
- FRIEDMAN, B. a N.G Freier, 2005. Value Sensitive design. In: Fisher et al (eds.). *Theories of Information Behavior*. Medford: Information Today, 2005, 368-272.
- FROELICH, T.J., 2004. Information Ethics. In *Encyclopedia of Library and Information Science*. New York: Taylor and Francis, 2004, p.256–258.
- FUCHS, Ch., 2016. Information Ethics in the Age of Digital Labour and the Surveillance-Industrial Complex. In: KELLY, M. a BIELBY, J. (Eds.), *Information Cultures in the Digital Age: A Festschrift in Honor of Rafael Capurro*. Wiesbaden: Springer VS, 2016, 173-190. ISBN 978-3-658-14679-5.
- FURNER, J., 2010. Philosophy and Information Studies. In: *ARIST*. Medford: Information Today, 2010, 44, 161–200.
- FURNER, J. 2017. Philosophy of Data: Why? In: *Education for Information*. [online]. Vol. 33 (2017), no.1, 55-70. [cit. 23.04.2020], Dostupné na: doi 10.3233/EFI-170986, <https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi986>
- GIVEN, L. M., KELLY, W. a R. WILLSON. 2015. Bracing for impact: The role of information science in supporting societal research impact. In: *Proc. Assoc. Info. Sci. Tech.*, [online]. 52, 1–10. [cit. 2020-03-22]. Dost. na: doi:10.1002/pr2.2015.145052010048
- GOGUEN, J. A., 1997. Towards a Social, Ethical Theory of Information. In: *Social Science Research, Technical Systems and Cooperative Work: Beyond the Great Divide*. Ed. By G. Bowker, L. Glassier, L. Starr, W. Turner. Erlbaum, 1997, 27-56.
- GOLDSTEIN, S., a A. Whitworth, 2017. Determining the value of Information Literacy for employers. In: Forster, M. (ed.) *Information Literacy in the Workplace*. London: Facet, 2017, 67-83.
- GORICHANAZ, T., 2018. Perspective in information behaviour research In *Proceedings of ISIC, the Information Behaviour Conference, Krakow, Poland, 9-11 October: Part 1. Information Research*, [online]. 23(4), paper isic1803. [cit. 2020-03-22]. Dost. na: <http://InformationR.net/ir/23-4/isic2018/isic1803.html>
- GORMAN, J., 2000. *Our enduring values: librarianship in the 21st century*. Chicago: American Library Association.
- GREIFENEDER, E., 2014. Trends in information behaviour research. *Information Research*. [online]. 19(4). [cit. 2020-03-22]. Dost. na: <http://www.informationr.net/ir/19-4/isic/isic13.html>
- GUNKEL, D., 2017. Mind the Gap: Responsible Robotics and the Problem of Responsibility. *Ethics and Information Technology*. [online]. 2017, 1-29. [cit. 2020-03-22]. Dost. na: <http://dx.doi.org/10.1007/s10676-017-9428-2>
- HIMMA, K. E. a TAVANI, H. T (Eds.), 2008. *The Handbook of Information and Computer Ethics*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc. ISBN 978-0- 471-79959- 7.
- HOPPEN, N. H., LEVIN-BORGES, R. a M. ROCKEMBACH, 2019. Ethical issues in today's information society from a Spinoza perspective. *Information Research* [online], 24(2), paper 825. [cit. 2020-03-22]. Dost. na: <http://InformationR.net/ir/24-2/paper825.html>
- JANOŠ, K., 2002. *Informační etika*. In: *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I.* / eds. Richard Papík, Martin Souček, Anna Stöcklová [CD-ROM]. Praha : Univerzita Karlova, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2002.
- JULIEN, H. a O'Brien, M. 2014. Information Behaviour Research: Where We Have Been, Where Are We Going? In

- Canadian Journal of Information and Library Science*, Dec. 2014, 38 (4), 239-250.
- KELLY, M. a BIELBY, J., (eds). 2016. *Information Cultures in the Digital Age: A Festschrift in Honor of Rafael Capurro*. Wiesbaden, Germany: Springer VS, 2016. ISBN 978-3-658-14679-5.
- KOH, K., Rubenstein, E. & White, K., 2015. Practical and scholarly implications of information behaviour research: a pilot study of research literature *Information Research*, [online], 20(4), paper 691. [cit. 2020-04-23], Dostupné na: <http://InformationR.net/ir/20-4/paper691.html>
- KRÄMER, Hans, 1992. *Integrative Ethik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. ISBN 978-3-518-28804-7. Cit. podľa: CAPURRO, Rafael, 2015. Intercultural Information Ethics. Capurro.de. [online]. 2020. [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: <http://www.capurro.de/iie.html>
- LIMBERG, L., SUNDIN, O. a TALJA, S. 2012. Three theoretical Science perspectives on information literacy. *Human IT: Journal for Information Technology Studies as a Human*, 11(2), 93-130.
- MAI, J.-E. (2016). Big data privacy: The datafication of personal information. *The Information Society*, 32(3), 192–199.
- MASON, R. O, 1986. Four Ethical Issues of the Information Age. *MIS Quarterly* [online]. Vol. 10, No. 1 (Mar., 1986), 5-12, [cit. 2020-05-10]. Dostupné na: DOI: 10.2307/248873
- MERTON, R., 2007. *Studie ze sociologické teorie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-96429-70-0.
- McFARLAND, D., 2008. *Guilty Robots, Happy Dogs*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 252 s. ISBN 978-0-19-921929-2.
- MINGERS, J. A G. Walsham, 2010. Toward ethical information systems: the contribution of discourse ethics. In: *MIS Quarterly*, [online]. Vol. 34, No., 4, 833-854. [cit. 2020-05-10]. Dost. na: <http://misq.org/>
- NARDI, B. a Vicky O' Day, 1999. *Information ecologies: using technology with heart*. Cambridge, MA: MIT Press.
- NAHL, D., 2001. A Conceptual Framework for Explaining Information Behavior.“ In: *Studies in Media & Information Literacy Education*. [online]. 1.2 (2001). [cit. 2020-03-22]. Dost. na: <http://www.utpjournals.com/simile>.
- NERURKAR, M., WADEPHUL, Ch. a K. WIEGERLING, 2016. Ethics of Big Data: Introduction In: *International Review of Information Ethics*. Vol. 24 (2016), No.5, 1-4.
- NORTON, M., 2010. *Introductory Concepts in Information Science*. 2nd ed. Medford: Information Today, 2010. 210 p. ISBN 978-1-57387-394-9.
- NOVÁKOVÁ, F. 2018. *Informačná etika v teórii a praxi informačných interakcií (dizertačná práca)*. Bratislava: UK, 2018.
- PLAŠIENKOVÁ, Z. (ed.). 2015. *Bioetické výzvy a súčasnosť*. Bratislava: STIMUL, 2015. 295 s. ISBN 978-80-8127-133-5.
- POPPER, M. 2011. Morálne úsudky, cnosti a normy: deskriptívne a preskriptívne súvislosti. In: Kusá, D. (ed.). 2011. *Ekológia ľudských kognícií*. Bratislava: VEDA 2011, s. 125-155.
- PREECE, J., NONNECKE, B. a D. Andrews, 2004. The top five reasons for lurking: improving community experiences for everyone. In *Computers in Human Behavior*, [online]. 20, (2004), 201-223. [cit. 2020-03-22]. Dostupné na: www.elsevier.com/locate/comphumbeh
- REYNOLDS, G., 2015. *Ethics in Information Technology*. 5th ed. Boston: Cengage learning, 2015. 460 s. ISBN 13: 978-1-285-19715-9. Dostupné na: <http://www.cengage.com>
- RUBIN, R. a T. J. FROELICH, 2010. Ethical Aspects of Library and Information Science. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rd ed. New York: Taylor and Francis, 1743–1757
- RUSHO, Y. a D.R. RABAN, 2019. Hands on: Information Experiences as Sources of Values. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 71 (6), 671-684. Dostupné na: DOI:<https://doi.org/10.1002/asi.24288>
- LLOYD, A. 2010. *Information Literacy Landscape: Information literacy in education, workplace and everyday contexts*. Oxford: Chandos Publishing. ISBN 978-1-84334-507-7.
- SABELLI, M., 2010. Library and information sciences in the information disciplines environment: towards integrative models of disciplines, professional community and information and communication public policies. *Information Research*, [online]. 15 (4) paper colis720. [cit. 2020-05-10], Dostup. na: <http://InformationR.net/ir/15-4/colis720.html>
- SCHATZKI, Theodore R. 1996. *Social Practices*.

A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. ISBN 0-521-56022-5. 248 s.

SOMERVILLE, M.M. a BRUCE, Ch.B., 2017. From transaction to transformation organizational learning and knowledge creation experience within Informed systems. In: Forster, M. (ed.) *Information Literacy in the Workplace*. London: Facet, 2017, 41-55.

STAHL, B. C., 2016. Ethics of European Institutions as Normative Foundation of responsible Research and Innovation in ICT. In: Kelly, M. Biely, J. (eds.). *Information Cultures in the Digital Age: A Festschrift in Honor of Rafael Capurro*. Wiesbaden: Springer VS, 2016, 207-221.

STEINEROVÁ, Jela, 2014. Informačná etika v súvislostiach informačnej ekológie. *Knihovna* [online]. 2014, roč. 25, č. 1, s. 23-35 [cit. 2020-03-24]. Dostup. na: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna141/141023.htm> ISSN 1801-3252

STEINEROVÁ, J., 2020. Informačná etika. In: Steinerová, J., Ondříšová, M. (eds.). *Informačná veda. Výkladový slovník*. Bratislava: UK v Bratislave, 2020, 107-109.

STEINEROVÁ, J., 2018. *Informačné prostredie a vedecká komunikácia: Informačné ekológie*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 276 s. ISBN 978-80-223-4445-6. 229 s.

STEINEROVÁ, J. 2018a. Perceptions of the information environment by researchers: a qualitative study. In *Information Research*, [online]. *Proc. of ISIC. Vol 23, (4)*, paper isic1812. [cit. 2020-03-31]. Dostupné na: <http://www.informationr.net/ir/23-4/isic2018/isic1812.html>

STEINEROVÁ, J. 2019. The societal impact of information behaviour research on developing models of academic information ecologies. In *Information Research*, [online]. vol. 24, (4), paper colis1905. *Proc. of CoLIS, 2019*. [cit. 2020-03-31]. Dost. na: [://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1905.html](http://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1905.html)

STEINEROVÁ, J. FÁZIK, J. a NOVÁKOVÁ, F. 2020. Prínos fenomenografických výskumov pre informačnú vedu. In: *ProInFlow* [online]. (2020). Vol.12, No.1. Dostupné na: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/2020-1-2/2102>

STODOLA, J., 2019. Princípy a dilemata informačnej etiky: svoboda slova, právo na informácie a cenzúra v kontextu dezinformácie. In: *ProInflow: časopis pro informační vědy*, [online]. Vol. 11, No. 1, 2019, 50–78. Dostupné na: DOI:

<https://doi.org/10.5817/ProIn2019-1-6>, CC BY 3.0 CZ, <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow>

STURGES, P., 2009. Information ethics in the twenty-first century. In *Australian Academic and Research Libraries*, Vol. 40 (4), 241–242.

SUNDIN, O. a JOHANISSON, J. 2005. Pragmatism, neopragmatism and socio-cultural theory. Communicative participation as a perspective in LIS. In: *J.Documentation*, Vol. 61, No.3, 23-43.

SZAPUOVÁ, M., 2019. Étos vedy a problém etiky vedy. In: Szapuová, M. Nuhlíček, M., Chabada, M. (eds.). *Veda, spoločnosť a hodnoty*. Bratislava: Univerzita Komenského 2019, 93-114.

SZAPUOVÁ, M., NUHLÍČEK, M., CHABADA, M. (eds.), 2019. *Veda, spoločnosť a hodnoty*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2019. 265 s. ISBN 978-80-223-4749-5.

ŠUŠOL, J., 2019. Súkromie a jeho modifikácie v digitálnom prostredí. In: *ITLib*, 2019, č. 4, 28-37.

TUANA, N., 2007. Conceptualizing Moral Literacy. In: *Journal of Educational Administration* [online]. 2007, 45 (4), 364-378 [cit. 2020-03-16]. Dostupné na: <http://site.ebrary.com/lib/uniba/reader.action?docID=10196373>

VAN OTTERLO, M. (2018). Ethics and the Value(s) of Artificial Intelligence. In: *NAW*. [online] 5/19, nr. 3, September 2018, 206-209.

VIŠŇOVSKÝ, E., 2019. *Veda ako sociokultúrna praktika*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 248 s. ISBN 978-80-223-4765-5.

ZWASS, V., 2010. Ethical Issues in Information Systems. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rd d. New York: Taylor and Francis 2010, 1758-1767.

Prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.

jela.steinerova@uniba.sk

Katedra knižničnej a informačnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

(článok je recenzovaný)